

Dadergerichte aanpak van jonge brandstichters

Naar schatting komt ruim de helft van alle brandstichtingen op het conto van (zeer) jonge daders, die de consequenties van hun handelen nog niet goed overzien of brand stichten als vorm van vandalisme. Deze 'balda'- en 'vanda'-daders veroorzaken per jaar voor vele miljoenen guldens schade. Het is daarom vreemd dat de Nederlandse Justitie deze jongeren niet gericht aanpakt en daarmee probeert het kwaad in de kiem te smoren. Dit is in de Verenigde Staten en Engeland anders. De ervaring daar leert dat speciale preventieprojecten voor deze dadergroep zeer lonend zijn. Nederland doet er dan ook goed aan om dit Engels/Amerikaanse voorbeeld te volgen.

Drs. A.J.E. van Hoek *

Voor goede preventie is kennis nodig. Nu is over de risico's van brandstichting al de nodige kennis voorhanden. Enerzijds verschaffen op landelijk niveau de CBS-cijfers een aardig beeld van de geografische spreiding, de spreiding in de tijd en per bouwtype van het verschijnsel brandstichting. Anderzijds zijn met behulp van een risico-checklist de risico's per type gebouw te inventariseren. De vraag is hoeveel houvast deze informatie biedt voor een effectieve preventie van brandstichting. De landelijke cijferanalyses zijn bijvoorbeeld grotendeels te algemeen en daarom ongeschikt als hulpmiddel voor gericht preventie. Risico-analyses per bouwtype voldoen daarentegen prima om te komen tot een juist afgewogen combinatie van organisatorische, bouwkundige en

elektronische maatregelen. Feit is wel dat bij gebrek aan een preventiebeleid op landelijk of lokaal niveau, preventie op gebouwniveau niet meer dan symptoombestrijding is.

Om het kwaad bij de wortel aan te kunnen pakken is inzicht vereist over de daders van brandstichting. Wie sticht nu eigenlijk brand en waarom? Op grond van literatuuronderzoek zijn zeven dadertypes te onderscheiden, waarvan schema 1 een overzicht geeft. De daarin gebruikte typologie is overigens niet geheel uitputtend. Er kunnen zich ook combinaties van dadertypen voordoen (volwassen vanda- of jonge emotio-brandstichters). Kennis over de motieven en achtergronden van de verschillende soorten daders is essentieel voor dadergerichte preventie. Aangezien jonge kinderen en adolescenten naar schatting verantwoordelijk zijn voor ruim de helft van alle brandstichtingen (en een jaarlijkse schade veroorzaken van rond de vijftig miljoen gulden), ligt het voor de hand om preventie-inspanningen met name op deze jonge daders te richten.

In de Verenigde Staten is deze visie reeds gemeengoed en daarom kent ook elke staat een 'Juvenile Fire-setting Programme'. In navolging van de V.S. is ook in Engeland sinds enige jaren op dit gebied ervaring opgedaan. Teneinde te kunnen leren van de buitenlandse ervaringen, beschrijf ik de Engelse aanpak op dit gebied.

'treatment package'

Tot aan het begin van de jaren negentig kende Engeland net als Nederland voor jonge daders van brandstichting geen speciale aanpak. Dit betekende in de praktijk dat de jongeren die gepakt waren in het slechtste geval weer naar huis gestuurd werden en in het beste geval uitgebreid psychologisch werden doorgelicht.

Na zo'n tijdrovende psychologische analyse was er wel veel over de jongere en diens problemen bekend, maar was er weinig gedaan om het gedrag en de houding te beïnvloeden. Hierin kwam in 1991 verandering. Toen hebben psychologen van het Aycliffe Centre for Children in County Durham, een 'treatment package' ontwikkeld, die gericht is op jongeren met bepaald probleemgedrag (i.c. het stichten van brand; er zijn overigens ook 'treatment packages' ontwikkeld voor gewelddadig gedrag en seksueel geweld).

Deze probleemgerichte behandelingsmethode is gebaseerd op de psychologische leertheorie. Als eerste stap probeert de onderzoeker met behulp van een vragenlijst en een attitude-schaal inzicht te verkrijgen in de aard en omvang van het probleemgedrag. Vervolgens poogt hij op allerlei manieren de houding van zijn patiënten ten opzichte van vuur te veranderen en hen alternatief

1	Psychiatrische inrichtingen (hoogste risico)
2	Scholen
3	Bedrijfsgebouwen (exclusief winkels)
4	Onbewoonde woonhuizen
5	Winkels
6	Bewoonde meergezinswoningen
7	Bewoonde eengezinswoningen

Tabel 1: Top 7 van brandstichtingsrisico per type gebouw. Bron: Van Dijk, Van Soomeren en Partners, 1989.

Leeftijd	Type	Motief	Daderkenmerken	Object	Tijdstip
Zeer jeugdigen	Balda	Spel dat (ongewild) uit de hand loopt	In of in de directe omgeving van ouderlijke woning spelende kinderen	Ouderlijke woning of eenvoudig in brand te steken, makkelijk bereikbare objecten nabij woonwijken	's Morgens en in de vroege avond
Adolescenten	Vanda	Verwerven van status in de groep	Groepen adolescenten die brand stichten als een goede gelegenheid zich voordoet	Scholen, openbare ruimten (in flats), objecten van lage waarde, goederen op bedrijfsterreinen	
Volwassenen	Pecunia	Verkrijgen van materieel voordeel	planmatig optreden eigenaren van objecten, concurrenten, afpersers of ingehuurd	Verliesgevende bedrijven, in slechte staat verkerende bedrijfsobjecten, objecten op kostbare bouwlocatie	Tussen 22.00u 's avonds en 2.00u 's nachts
	Crimo	Wegwerken van inbraaksporen	Na afloop of tijdens de uitvoering van een ander strafbaar feit dan de brandstichting	Bedrijven, scholen en andere objecten waar eerst wordt ingebroken.	
	Politico	Bekrachten van politieke of godsdienstige overtuiging	Maatschappelijk actieve en geëngageerde, zich in groepen manifesterende personen	Militaire objecten, bedrijven met politiek gevoelige binding, overheidsobjecten, ambassades, buitenlandse reisebureaus	
	Emotio	Wraak op persoon of instelling/ uitleven van frustratie of woede	Zich in emotionele conflict-situaties bevindende personen	Meergezinswoningen, bedrijven, scholen, overheidsobjecten (uitkeringsinstanties)	
	Psycho	Uitleven van niet logisch verklaarbare gevoelens (pyromanie)	Overspannen of geestelijk afwijkende personen	Meergezinswoningen, psychiatrische inrichtingen, natuurgebieden, cellen	

Schema 1: Dadertypologie.

gedrag aan te leren (door ze bijvoorbeeld te belonen als ze een aangestoken brandje doven, via rollenspelen, voorlichting etc.).

Aan het eind van de behandeling, die bestaat uit tien groepssessies, evalueert de psycholoog opnieuw met behulp van een vragenlijst en attitude-schaal in hoeverre de houding van zijn patiënten veranderd is. De resultaten van deze methode zijn tot nu toe zeer bevredigend, hoewel nog onduidelijk is welk effect de behandeling op lange termijn heeft. Dit wordt nader onderzocht.

Op dit moment breidt men in Engeland de oorspronkelijke doelgroep (jongeren in een jeugdinstelling) uit met jongeren die minder ver zijn in hun 'brandstichtings-carrière'. Bij deze groep is het brandstichtingsgedrag namelijk nog niet zo sterk in het karakter verankerd, zodat het makkelijker om te buigen is.

De vraag is natuurlijk wel hoe men deze doelgroep van beginnende brandstichters het best kan bereiken en wie de verantwoordelijkheid op zich wil nemen om het gedrag te corrigeren met behulp van een 'treatment package'.

In Engeland neemt in toenemende mate de brandweer deze verantwoordelijkheid op zich. Met behulp van een door psychologen ontwikkeld handboek geven brandweerlieden cursussen aan jongeren. In de V.S. is dit al lang gebruikelijk en wordt er ook op scholen gewerkt met een 'Learn not to Burn'-curriculum.

Gezien de goede resultaten die psychologen met deze dadergerichte preventie in Engeland en de V.S. boeken, wordt het tijd om deze aanpak ook in Nederland uit te proberen. Het opzetten van een proefproject op dit gebied lijkt de meest logische eerste stap, waarbij de onderzoekers gebruik kunnen maken van de in Engeland en de V.S. ontwikkelde instrumenten (treatment package en handboek voor brandweerlieden).

Verzekeraars en koepels binnen het bedrijfsleven moe-

ten de overheid wijzen op haar verantwoordelijkheid op dit gebied. De problematiek is er ernstig genoeg voor. ◀

*** Is criminoloog en verbonden aan het onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Soomer en Partners te Amsterdam.**

Literatuur:

Brandstichting in Nederland; daders, slachtoffers en schade. Van Dijk, Van Soomer en Partners (voorheen Bureau Criminaliteitspreventie), Amsterdam, 1989.

Adolescent treatment centre hopes to cure fire raisers. In: Fire, oktober 1991, blz. 18.

Brigades adopt child centre's ideas to tackle problem of fire-setting. In: Fire, april 1993, blz. 38.

Dadertype	Brandstichtingen in gebouwen (%)
'Balda'	33
'Vanda'	20
'Pecunia'	11
'Crimo'	5
'Politico'	1
'Emotio'	18
'Psycho'	12
Totaal	100

Tabel 2: Aandeel per dadergroep in totaal aantal brandstichtingen in gebouwen (schattingen). Bron: Van Dijk, Van Soomer en Partners, 1989